

СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В УКРАЇНІ

У статті досліджено стан впровадження інновацій в Україні, проаналізовано динаміку індексу конкурентоспроможності України серед країн світу, досліджено інноваційну активність промислових підприємств України за 2004–2011 рр. проаналізовано динаміку кількості підприємств за регіонами, які займалися інноваційною діяльністю у 2005–2011 рр.

The state of innovation in Ukraine and dynamics of the index of competitiveness of Ukraine among the countries of the world are analyzed. Innovative activity of industrial enterprises of Ukraine between 2004–2011 years was explored. The dynamics of the number of enterprises by regions that are engaged in innovative activities were also analyzed.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні в Україні та в інших країнах СНД проблема конкурентоспроможності стоїть дуже гостро, оскільки саме вона виступає найважливішим фактором забезпечення виживання підприємства в «суворих умовах дійсності» та його подальшого ефективного розвитку [1].

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблеми дослідження інноваційної складової конкурентоспроможності не нові в нашій країні. Над цією проблемою працювали такі автори: Ю. П. Морозов, Д. В. Соколов, О. Б. Титов, О. І. Пригожин, О. К. Казанцев, В. Г. Федорова, Р. О. Фатхудінов, та інші. Сьогодні питання конкурентоспроможності та її інноваційної складової залишається не вирішеним.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема впровадження інновацій гостро стоїть в нашій країні. Національна конкурентоспроможність залежить від багатьох аспектів, головним з яких є впровадження інновацій.

Постановка завдання. Метою статті є визначення перешкод, з якими стикаються керівники підприємств при впровадженні інновацій.

Відповідно до означеної мети поставлені наступні завдання дослідження:

- визначити індекс конкурентоспроможності України серед інших держав світу;
- визначити кількість виконаних наукових та науково-технічних робіт за спрямуванням (тис. одиниць) у 2000–2012 рр.;
- дослідити кількість підприємств за регіонами, які займалися інноваційною діяльністю;
- проаналізувати інноваційну активність промислових підприємств України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні умови діяльності економічних суб'єктів в Україні характеризуються невизначеністю, тобто внутрішньою нестійкістю та достатньо обмеженою передбачуваністю поведінки інших суб'єктів економічних відносин. За таких обставин серед основних факторів конкурентоспроможності підприємства провідне місце займають: конкурентоспроможність продукції та його інноваційна діяльність. У мінливому ринковому середовищі необхідно безперервно вдосконалювати власну продукцію та всі інші процеси на підприємстві, а також вміти адаптуватися, саме тому постійне впровадження інновацій на сучасному етапі розвитку економіки є основним засобом збереження конкурентоспроможності та невід'ємною частиною підприємницької діяльності. Розвиток країни залежить від рівня доданої вартості у виробництві продукції, і чим вищий її рівень, тим більш конкурентоспроможною є національна економіка цієї країни. Загальновідомим залишається і те, що рівень доданої вартості в українських товарах складає незначну частину, тому основу експорту складає не готова продукція, а сировина, яка має вартість меншу ніж імпортований товар, який вироблений з даної сировини. Сьогодні в Україні є значний природний, економічний, культурний та науково-освітній

потенціал, який не використовується в повному обсязі. Так, наприклад, за інтенсивністю науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Україна отримала 37 місце, продуктивністю праці – 69, концентрацією високих технологій – 47, числом дослідників – 39, продуктивністю промисловості – 34, рівнем освіти – 6, патентною активністю – 17 [2]. У цілому за даними агентства «Bloomberg», у 2012 році Україна займала 47 місце із 50 країн, які були представлені у рейтингу «Самих інноваційних країн світу». Взаємозв'язок інновацій та конкурентоспроможності України представлено в табл. 1 [3].

Таблиця 1

Індекси конкурентоспроможності України за 2008–2012 роки

Показники	2008	2009	2010	2011	2012
Загальна кількість країн по яким розраховано індекс конкурентоспроможності	134	133	139	142	144
Загальний рейтинг індексу конкурентоспроможності України, в т.ч.:	72	82	89	82	73
– з інноваційної складової	52	62	63	74	71
– витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи	52	68	69	75	104
– здатність до інновацій	31	32	37	42	58
– державні закупівлі високих технологій	54	85	112	112	97

За даними табл. 1, у 2012 році рейтинг індексу конкурентоспроможності України з 2008 по 2011 р. знизився, але у 2012 році він значно підвищився: на 9 пунктів у порівнянні з 2011 роком. Рейтинг індексу конкурентоспроможності містить 12 показників сумарне значення яких і визначає рейтинг країни серед інших країн. Інноваційна складова конкурентоспроможності країни залежить від різних показників, але в значній мірі вона визначається кількістю виконаних наукових та науково-технічних робіт. Розглянемо цей показник у динаміці за 2000–2012 роки. (рис. 1).

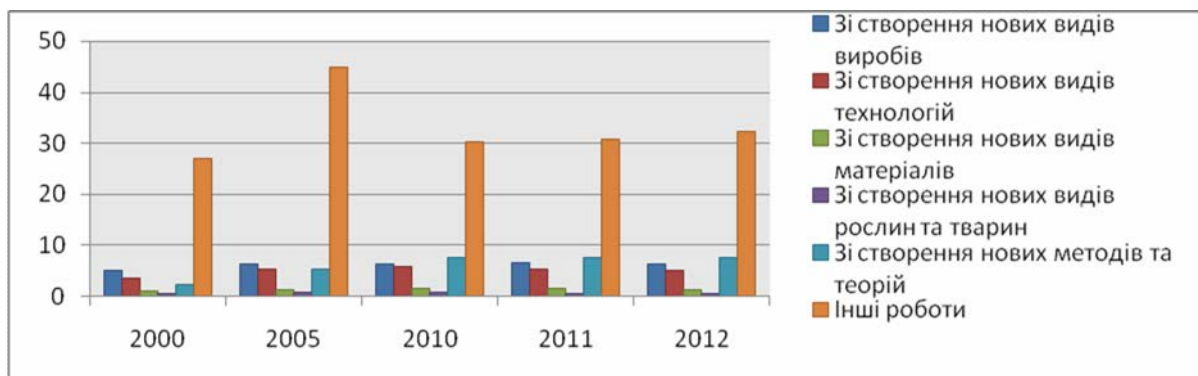

Рис.1. Кількість виконаних наукових та науково-технічних робіт за спрямуванням (тис. одиниць) у 2000–2012 рр. (Розраховано автором на основі статистичного щорічника [4]).

Як показано на рис. 1, найбільша кількість наукових робіт припадає на «інші роботи», а також на створення нових виробів, основне завдання, на погляд автора, повинно стосуватись збільшенню робіт на створення та удосконалення нових видів технологій, оскільки, загальновідомим є той факт, що знос обладнання, яке використовується у виробництві складає більше 60%. Для того, щоб дійсно оцінити стан інноваційного розвитку

в Україні автор статті проаналізує динаміку кількості підприємств, які займаються інноваційною діяльністю за регіонами (табл. 2 [4]).

Таблиця 2

Кількість підприємств за регіонами, які займалися інноваційною діяльністю у 2005–2011 рр.

Регіони	2005	2010		2011	
	Підприємства, які займалися інноваційною діяльністю (од.)	Підприємства, які займалися інноваційною діяльністю (од.)	2010 р у % до 2005 р.	Підприємства, які займалися інноваційною діяльністю (од.)	2011 р у % до 2005 р.
Україна	1 193,00	1 462	122,55	1 679	140,74
Автономна Республіка Крим	33,00	37	112,12	46	139,39
Вінницька	32,00	45	140,63	47	146,88
Волинська	14,00	26	185,71	26	185,71
Дніпропетровська	75,00	65	86,67	63	84,00
Донецька	77,00	86	111,69	85	110,39
Житомирська	42,00	42	100,00	48	114,29
Закарпатська	32,00	27	84,38	22	68,75
Запорізька	37,00	22	59,46	116	313,51
Івано-Франківська	37,00	82	221,62	96	259,46
Київська	3	4	5	6	112,20
Кіровоградська	37,00	37	100,00	41	110,81
Луганська	37,00	59	159,46	68	183,78
Львівська	44,00	102	231,82	100	227,27
Миколаївська	31,00	71	229,03	92	296,77
Одеська	49,00	62	126,53	79	161,22
Полтавська	40,00	45	112,50	31	77,50
Рівненська	10,00	27	270,00	31	310,00
Сумська	12,00	42	350,00	40	333,33
Тернопільська	29,00	40	137,93	47	162,07
Харківська	133,00	161	121,05	146	109,77
Херсонська	25,00	39	156,00	58	232,00
Хмельницька	21,00	60	285,71	79	376,19
Черкаська	29,00	48	165,52	54	186,21
Чернівецька	29,00	30	103,45	39	134,48
Чернігівська	24,00	40	166,67	42	175,00
м. Київ	213,00	119	55,87	125	58,69
м. Семфірополь	7,00	9	128,57	12	171,43

За даними табл. 2, майже у всіх областях за період з 2005 по 2011 роки спостерігається тенденція збільшення кількості підприємств, які займаються інноваційною діяльністю. В цілому по Україні цей показник за проаналізований період збільшився на 40,74%. Також позитивно залишається динаміка збільшення підприємств, які займаються інноваційною діяльністю в Одеській області. Наведена динаміка суттєво впливає на загальний показник конкурентоспроможності економіки країни та призводить до збільшення рівня індексу конкурентоспроможності серед інших країн.

Спостерігається низький рівень комерціалізації результатів наукових досліджень, відсутні ефективні зв'язки науки та виробництва, повільно і безсистемно розвивається мережа сучасних інноваційних структур (технопарків, бізнес-інкубаторів, венчурних фондів, інших організацій інноваційної інфраструктури) та низька доля промислових підприємств, які займаються інноваційною діяльністю (табл. 3) [4].

Таблиця 3

Інноваційна активність промислових підприємств України у 2004–2011 рр.

Показники/Роки	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Питома вага підприємств, які займалися інноваціями, %	13,7	11,9	11,2	14,2	13,0	12,8	13,8	16,2
Питома вага підприємств, які впроваджували інновації, %	10,0	8,2	10,0	11,5	10,8	10,7	11,5	12,8

За даними табл. 3 рівень інноваційної активності промислових підприємств України який спостерігається за наведений період, залишився низьким та суттєво не змінився. Проте можна виділити позитивну тенденцію, порівнюючи 2011 рік з 2004–2010 рр. за обома показникам. Хоча, все одно, рівень розвитку та впровадження інновацій залишається на дуже низькому рівні.

У табл. 4 відображено динаміку стану впровадження інновацій на промислових підприємствах [4].

Таблиця 4

Впровадження інновацій на промислових підприємствах України

Вид інновацій	Роки							
	2005	2010	2010 у% до 2005	2011	2011 у % до 2005	2012	2012 у % до 2000	2012 у % до 2011
Впроваджено нових технологічних процесів	1808	2043	113,00	2510	138,83	2188	121,02	87,17
у тому числі маловідходних, ресурсозберігаючих	690	479	69,42	517	74,93	554	80,29	107,16
Впроваджено інноваційних видів продукції, найменувань	3152	2408	76,40	3238	102,73	3403	107,96	105,10
у тому числі нових видів машин, устаткування, приладів, апаратів	657	663	100,91	897	136,53	942	143,38	105,02

Як бачимо з табл. 4 впровадження інновацій на підприємствах зростає, що позитивно впливає на економіку нашої країни та на індекс конкурентоспроможності України.

У критичному стані знаходиться і матеріально-технічна база науки. Менш ніж 6% одиниць машин та устаткування, які перебувають на балансі наукових організацій, можна віднести до нового обладнання віком до п'яти років. Продовжує зменшуватись кількість і

якісний рівень завершених розробок, готових до практичного використання. Лише біля 20% з них спрямовано на освоєння нових видів техніки та технології. Кількість завершених і прийнятих замовниками розробок з новими видами техніки та технології скоротилася за останні 10 років 2002 – січень–серпень 2012 у 4,8 рази, а розробок з використанням винаходів – у 7,5 разів [4]. Внаслідок цього спостерігається незадовільний технічний стан виробництва. Впровадження в дію нових технологічних ліній, станків та інших засобів виробництва здійснюється дуже повільно і становить незначну частку від наявної вартості основних засобів. На багатьох підприємствах використовується застаріла, морально та фізично зношена технологічна база виробництва. Про все це свідчить ступінь зносу основних засобів (табл. 5).

Таблиця 5

Ступінь зносу основних фондів в Україні за деякими видами економічної діяльності, %

Види економічної діяльності	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Усього,	43,7	49,0	51,5	52,6	61,2	60,0
– промисловість	48,8	57,9	58,6	59,0	58,0	61,8
– переробна промисловість	52,0	59,2	60,0	59,7	57,3	64,9
– добувна промисловість	41,8	49,6	49,9	49,8	52,9	46,1
– виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	46,6	60,6	60,9	62,2	62,0	62,2
– будівництво	49,2	45,1	40,8	39,3	41,0	46,0
– діяльність транспорту та зв'язку	50,5	48,5	60,4	66,9	82,4	83,9
– діяльність готелів та ресторанів	36,0	31,6	37,7	39,2	41,5	42,1
– торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	38,8	31,9	29,8	22,0	26,4	28,7

За даними наведеними в табл. 5, рівень зносу основних фондів у 2009 році по Україні в цілому становить 60%, але у промисловості він становить 61,8%, а в переробній промисловості ще більше – 64,9%. Таке негативне явище характерно для більшості наведених вище видів економічної діяльності. При цьому потрібно також відзначити те, що високий рівень зносу основних фондів у промисловості та його зростання спостерігається протягом останніх років. Середній розрахунковий вік обладнання перевищує 20 років, тоді як прийнятою у провідних країнах світу практикою термін служби технологічного обладнання не повинен перевищувати 7–10 років. Щорічний відсоток оновлення обладнання є надзвичайно низьким. Крім того, останнім часом, через фінансові труднощі вітчизняні підприємства (особливо машинобудівної галузі) прагнуть забезпечити свою потребу в основних засобах за рахунок імпорту обладнання, яке вже було у використанні. При цьому обсяг українського ринку такого обладнання складає від 40 до 120 млн. дол. США. Яке ж становище з впровадженням інновацій в Україні [5, с.88]?

За останні десятиліття в країнах ЄС апробовані нові форми та методи стимулювання інноваційного розвитку, інноваційна політика набула комплексного, системного і довгострокового характеру з чіткими кількісними і якісними орієнтирами, а єдина політика Євросоюзу стала «локомотивом» для національних урядів і приватного бізнесу [6].

Так, у Великій Британії, в рамках реалізації стратегії підтримки інвестицій у науково-технічний сектор у 2000 р. було введено податкові пільги для малих та середніх підприємств, а в 2002 р. їх було поширено і на великі компанії.

Основними заходами Франції, стимулюючими дослідження, є податкові пільги щодо витрат на патенти і податкові відрахування на дослідження (30% від витрат підприємства на НДДКР в межах 100 мільйонів євро, плюс 5% від витрат понад цієї суми).

У Німеччині прийнято закон про стимулювання ризикового капіталу, який передбачає 50%-і податкові пільги для ініціаторів створення фондів ризикового капіталу. На території технопарку Берлін-Адлерсхоф зосереджено 220 інноваційних підприємств та 14 наукових центрів, де зайнято понад три з половиною тисячі співробітників.

В Україні незадовільним залишається і фінансування інноваційної діяльності: обсяги та структура джерел. Так, найбільша частка фінансування інноваційної діяльності припадає на самі підприємства, держава фінансує лише 0,73% від загальних витрат, проте як відомо передові країни витрачають на фінансування НДДКР від 2–3% від ВВП. Найбільша частина коштів від загального обсягу фінансування припадає на власні кошти самих підприємств, а держава бере на себе лише 1% витрат. Але, як відомо, для того щоб займатися та впроваджувати інновації підприємствам потрібно чималі кошти, тому більшість із них не в змозі впроваджувати інновації у свою діяльність.

Висновки і перспективи подальших розробок. Головними перешкодами зростання рівня конкурентоспроможності країни, на погляд автора, є:

- незадовільне впровадження інноваційних розробок;
- низький рівень рейтингу індексу конкурентоспроможності України серед країн світу;
- невелика кількість підприємств, які займаються інноваційною діяльністю та лише 9,6% з них працюють у сфері інформатизації та інжинірингу;
- найголовнішою проблемою стала практика ігнорування законодавства або призупинення дії статей законів, які стосуються фінансування інноваційної діяльності.

Такі дії не збільшують заохочення корпоративного сектору до впровадження інноваційних проектів та нівелюють позитивний потенціал напрацьованої нормативної бази.

Фінансування інноваційної діяльності підприємств здійснюється переважно за рахунок власних коштів. Державне фінансування та підтримка є дуже мізерними.

Список використаної літератури

1. Лаган О. Сутність інновацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nss.org.ua/sutnist-innovatsiyi>.
2. Украина попала в список самых инновационных стран [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/rus/news/ukraina_popala_v_spisok_samih_innovatsionnih_stran_1486637.
3. Інноваційні країни світу – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bloomberg.com>.
4. Державний комітет статистики – 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Захаркіна Л. С. Збалансування інноваційного розвитку машинобудівних підприємств в процесі стратегічного планування // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 3. – С. 88–95.
6. Шелюбская Н. В. Новая инновационная политика ЕС [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://vasilieva.narod.ru/ptpu/12_4_03.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2014.